
ЖуВко Жеков / Zhivko Zhekov

РИМ И ПИР II МОЛОСКИ – МИТ И РЕАЛНОСТ

Rome and Pyrrus II Molossian – myth and reality

Summary: The Romans' wars with Pyrrhus II are a milestone in their history. They make them a regional political force within Italy as an international political factor. These military campaigns are the first clash of legions with Macedonian phalanx. In a way, they are very lucky, because they fight one of the most incongruous Hellenistic rulers, which to a large extent allow them to withhold victory. Battles with Pyrrhus II allow the Romans to explore the strengths and weaknesses of the Macedonian phalanx, which allows them to prepare for the conflicts with the Hellenistic rulers, because the troops of the latter rely mostly on the Macedonian phalanx for winning the battles. The war with Pyrrhus II leaves an unforgettable memory in the Romans. They perceive it as the first great victory over a mighty Hellenistic ruler, which is why Pyrrhus II was idealized in the Roman narrative tradition. He is declared the greatest strategist of his time, even greater than Alexander III of Macedon. His deliberate heroisation by the Romans is probably due to the fear they face before him after his first victories, and on the other hand that the final victory in the war enabled the Romans to finally conquer Southern Italy, which in turn opens the way to the conquest of Sicily. There is also the fear of a repetition of the march carried out by the Pyrrhus, which the Romans compare to Hanibal's march.

Key words: Pyrrhus II, Romans, Tarentum, Samnites, Heraclea.

Войните на римляните с Пир II са преломен етап в собствената им история. Те превръщат Рим от регионална политическа сила в рамките на Италия в международен политически фактор, с който постепенно започват да се съобразяват останалите силни политически субекти в Средиземноморието. Тези военни кампании са първият сблъсък на легионите с македонска фаланга¹. В известен смисъл те имат голям късмет, защото се сблъскват с един от най-некадърните елинистически базилевси, което до голяма степен им позволяват да удържат победа. Военният конфликт с Пир II Молоски дава възможност на римляните да проучат силните и слабите страни на македонската фаланга и ги подготвя за войните с елинистическите базилевси през II в. пр. Хр., чиито войски разчитат най-вече на македонската фаланга за спечелване на сраженията.

Изворите относно военните кампании на Рим срещу Пир II са ограничени и в известна степен едностранчиви². Марк Тулий Цицерон и Дионисий Халикарнаски съобщават, че Тимей от Тавромений пише специална история, в която описва тези военни конфликти³. Той е техен съвременник, а и по произход е от

остров Сицилия, където Пир воюва срещу картагенците по покана на самите сицилийци. Тези фактори обясняват неговия засилен интерес към западните военни кампании на молосеца⁴. Съчинението на Тимей е изгубено, но то вероятно се превръща в извор за по-късната антична традиция⁵. Най-подробно и последователно войните на Пир с римляните са отразени в неговия биос, написан от Плутарх от Херонея, който обаче се интересува повече от моралните проблеми, поставени във връзка с личността на молоския базилевс, отколкото от причинно-следствената връзка между историческите събития и генерираните от тях процеси⁶. Тази едностранчивост в творчеството на беотиеца в известна степен намалява неговата ценност като извор.⁷ От монументалното съчинение на Тит Ливий „От основаването на града“ книгите, описващи тези събития, са напълно загубени. Запазени са техните кратки анотации известни като „Периохи“, но от тях не може да се добие ясна представа относно историческите реалности. Дионисий Халикарнаски в XIX и XX книга от своята „Римска археология“ описва войните с Пир, но тези книги са запазени във фрагменти и от тях също не може да се проследи в детайли римската външна политика и нейните вътрешни рефлексии⁸. Сведенията на Апиан относно този военен конфликт са фрагментарни. Той го описва в книгата, посветена на войните със самнитите, но за съжаление от нея са запазени само малки фрагменти. Известна информация се съдържа в съчиненията на авторите от Късната античност⁹.

Конфликтът между римляните и базилевсът на молосите избухва заради експанзията на Рим в южната част на Апенините, насочена основно срещу разположените в този регион елински апойкии. Тарент, най-богатата и силната от тях се обръща за помощ към Пир II и той с удоволствие се отзовава, надявайки се на нови завоевания в региона. През 282 г.пр.Хр. луканите обсаждат елинската апойкия Турий. Притиснати от враговете си, обсадените се обръщат за помощ към римляните и изявяват готовност да приемат техен гарнизон. Римляните изпращат войски под командването на консула Г. Фабриций Лусцин, който разбива луканите и оставя гарнизон в града. Появата на римски войски толкова близо до Тарент кара неговите политици да предприемат ответни мерки. Когато в близост до Тарент се появява римска ескадра от 10 кораба, тарентците я атакуват¹⁰. Те потопяват четири римски кораба, пленяват един, а останалите се спасяват с бягство. След този враждебен акт тарентците се насочват към Турий и принуждават проримски настроените аристократи и римския гарнизон да напуснат града¹¹.

Римляните не могат да оставят без отговор подобно нахърняване на достойнството и политическите им интереси. В края на 282 или в началото на 281 г.пр.Хр. те изпращат пратеници в Тарент с ултиматум – само при условие, че той бъде изпълнен, мирът може да бъде запазен. Основните римски искания са да бъдат върнати заловените римляни. Изгонените от Турий аристократи да се върнат в родния полис и да им бъдат изплатени всички щети, понесени от тях. Виновните за нападението над римската ескадра и похода срещу Турий

да бъдат предадени на Рим. Ултиматумът е отхвърлен, а римските емисари са обсипани с обиди от тълпата, водена от демагога Филохарид.¹²

В отговор на тези враждебни действия през 281 г. пр. Хр. римски войски под командването на Луций Емилий Барбула започват да опустошават територията на Тарент. Те бързо постигат значителни успехи и принуждават тарентците да преминат към отбрана¹³. Последните не разполагат с достатъчно собствени военни контингенти, за да се прогивопоставят ефективно на противника, поради което решават да се прибегнат към традиционна за тях практика – да наемат пълководец със собствена армия, който да се сражава за Тарент. Предвид тесните връзки между Тарент и династията на Еакидите¹⁴, те се обръщат към Пир II¹⁵, който с удоволствие се съгласява да им помогне¹⁶.

Стратегическата ситуация, в която биха попаднали римляните при евентуална помощ за тарентците отвън, е изключително сложна. В известна степен управляващият елит в Рим вероятно ескалира конфликта с Тарент, за да предотврати създаване на стабилен съюз между самнити, лукани, месапи и тарентци. Реализацията на подобен алианс е заплаха за римските позиции в Южна Италия и дори може да постави под въпрос контрола над Кампания¹⁷. В същото време римляните въпреки победите си над бойте и етруските при Вадимонското езеро (283 г. пр. Хр.) и сключването на договори с етруските градове, с което де факто ги поставят под свой контрол, продължават да бъдат пред сериозна заплаха и от север¹⁸. Те успяват да победят и сеноните и да основат в техните земи своя колония – Сена Галска, с което създават силен форт, пост за настъпление към долината на р. Падус, но тези успехи само засилват антиримските настроения сред галите, които във всеки момент могат да се възродят¹⁹. Евентуална комбинирана атака от север от галите и от юг от тарентци и самнити ще постави Рим пред сериозна заплаха. Тези стратегически съображения, както и вероятно продължаващото да тлее вътрешно напрежение между плебеите и патрициите (въпреки отстъпките на последните със закона на диктатора Хортензий) принуждават Сената да бърза с покоряването на Тарент, преди той да се превърне в поредния център на антиримска съпротива в Италия.

Пир изпраща два отряда в помощ на тарентците преди сам да пристигне, защото подготовката на експедиционните войски го забавя. Той се опитва да представи кампанията като борба за спасяване на елините от Магна Гърция от варварските италиийски племена. За тази цел широко пропагандира своята кампания из цяла Елада и пред останалите елински базилевси, които му изпращат значителни военни контингенти, за да го отстранят временно от Балканите. Той получава войници от Птолемей Керавн, базилевс на Македония²⁰; Антигон Гонат, владеещ отделни територии и крепости в Елада, изпраща кораби, за да превози войските от Епир в Тарент; Антиох I, базилевс на Селевкидската базилея помага с финансови средства²¹. Възможно е Пир негласно да получава

финансова помощ и от Птолемей I Филадельф²². Тарентците притискани все по-силно от римляните, изпращат второ пратеничество в Епир с молба неговият владетел да побърза с пристигането си в Италия. Този път тяхната молба е подкрепена от самнити, лукани и месапи, които обещава да предоставят за войната срещу римляните 350 000 пехотинци и 20 000 конници – преувеличени обещания, които заблуждават епирците и те подкрепят кампанията на Пир в Италия²³. В същото време римляните, отчитайки засилването на външната помощ за Тарент и евентуалната коалиция между тарентците и италиийските племена от Южна Италия, заповядват на консула Луций Емилий Барбула да не разпуска легионите си, а да ги разквартирува за зимата на 281/280 г.пр.Хр. в римската колония Венузия, която се намира на границите между Апулия, Лукания и Самниум. От тази укрепена база римската армия може да контролира самнитите и луканите.

През пролетта на 280 г.пр.Хр. Пир отплава за Тарент начело на основните си сили, включващи 20 000 пехотинци, две хиляди стрелци с лък, 500 прашкари, три хиляди конници и 20 слона (Plut., Purg., XV, 1–3). При плаването от Епир до Южна Италия силна буря разпръсква флота, но по-голяма част от войските успява да стигне до Тарент – въпреки преувеличенията в разказа на Плутарх относно загубите. Херонеецът пише, че бурята унищожава всички кораби без този на Пир (Plut., Purg., XV, 5–7), но впоследствие се оказва, че към базилевса на молосите се присъединяват повечето от войниците му (Plut., Purg., XVI, 1), вкл. по-голяма част от слоновете и конниците, а транспортните кораби за техния превоз са едни от най-неустойчивите по време на буря.

След пристигането си в Тарент Пир е обявен за стратег автократор, с което фактически получава неограничена власт в командването на тарентските войски срещу Рим. Той веднага се заема да усилва боеспособността на новите си съюзници. Забранява празненствата и пирове, призовава в редовете на армията всички боеспособни тарентци, а тези, които не могат служат, облага с данък²⁴. Тези действия не се харесват на част от населението и в града започват вълнения, които са прекратени решително от новия стратег, който екзекутира част от недоволните или ги изпраща в Епир като заложенници. Някои негови противници се спасяват, като напускат града и се оттеглят в изгнание²⁵.

Научавайки за пристигането на молосеца в Тарент, римляните вземат контрамерки. В Лукания е изпратена нова римска армия под командването на консула за 280 г.пр.Хр. Валерий Левин, който веднага започва да опустошава земите на луканите. С тези действия римският пълководец иска да предизвика на бой базилевса на молосите преди към него да се присъединят луканите и самнитите. Тяхното пристигане се бави и молосецът, за да спечели време, предлага мирни преговори между римляните и тарентците²⁶. Консулт Валерий Левин отхвърля опита за дипломатически демарш, защото много добре разбира, че епирецът се опитва да печели време²⁷. След провала на опита за преговори

Пир напуска Тарент и се насочва срещу римляните. Той не иска да допусне противника да опустошава земите на новите му съюзници, защото тарентците могат да възприемат неговата пасивност като слабост.

Епирските войски се разполагат на лагер между Пандосия и Хераклея северно от река Сирус. От тази позиция те могат да задържат двете римски армии, а в същото време да изчакат и присъединяването на съюзниците от Лукания и Самниум. Левин правилно разбира стратегическите планове на Пир и решава да атакува пръв. По негова заповед легионите форсират р. Сирус. Молосецът решава да атакува противника преди да премине напълно реката и да възстанови бойния си ред²⁸. В последвалото ожесточено сражение и двете страни търпят значителни загуби – римляните по-големи въпреки опитите на римските историци да ги омаловажат и да преувеличат загубите на противника²⁹. В тази битка Пир допуска поредица от грешки, но побеждава благодарение неопитността на легионерите да се сражават срещу македонска фаланга. Той атакува само с конницата си враговете, докато форсират реката, което е абсолютна тактическа грешка, защото по този начин им позволява да отбият неговата атака и да завършат преминаването на водното препятствие (Plut., Руг., XVI, 10–11). След този първи успех римляните се престрояват в боен ред и атакуват противника, който изпитва значителни трудности, дори животът на Пир е застрашен в един момент³⁰. Победата е постигната благодарение на бойните слонове, които всяват паника в редовете на римската конница³¹. След нейното бягство, останали сами на бойното поле, легионите са атакувани решително по фронта от македонската фаланга, докато вражеската конница ги атакува по фланговете и в тил³². Те няма как да издържат тази атака и отстъпват. Бягството на римляните е паническо. Те не се спират дори в собствения си лагер, а бягат на север, във Венузия³³.

Тежкото поражение значително влошава стратегическото положение на римляните в Южна Италия. Срещу тях окончателно въстават самнитите, луканите и брутиите, а някои елински апойкии от региона преминават на страната на противника³⁴. Първи към него се присъединява Кротон, а гражданите на Локри дори предават римския гарнизон, разположен в техния град, на врага. Римляните успяват да запазят контрола над Регий само с помощта на репресии, извършени от разположения в града гарнизон. Най-влиятелните местни политици, които са склонни към съюз с противника, са екзекутирани.

В опит да развие своя успех Пир се насочва на север през Лукания към Кампания. Опитът му да превземе Неапол и Капуа се проваля, защото римляните успяват да разположат свои войски в двата града в последния момент. По време на този поход молосецът отново допуска стратегическа грешка. Той не успява да удържи своите войски от грабежи, докато преминават през земите на неговите съюзници, което ги срещу последните спрямо епирците и истинските цели, които преследва техния базилевс³⁵.

Римляните са изправени и пред заплаха от север, където срещу тях воюват етруските градове Волсиний и Вулчи. Сенатът изпраща в Етрурия консулска

армия под командването на консула Тиберий Корунканий, което показва колко сериозно римляните оценяват заплахата от север. Предвид настъплението на Пир от юг сериозната заплахата от север означава, че може да се реализира един от най-негативните възможни стратегически варианти за римляните. Те да бъдат хванати в клещи от вражески войски, настъпващи от север и юг, но тази опасност е предотвратена благодарение на успешните действия на Тиберий Корунканий. Командваната от него армия разгромява войските на Волсиний и Вулчи, принудени да сключат мир или временно примирие, с което заплахата от север е ликвидирана. Този успех позволява на римляните да съсредоточат всички свои войски срещу епиреца.

Междувременно Пир настъпва на север по *Via Latina* в посока Рим³⁶. През Фрегела той достига Анагния, разположена на около 60 км от Рим³⁷. Там вероятно разбира, че войските на етруските са разгромени и той може да попадне в стратегическо обкръжение. Атакуван от север от войските на консула Тиберий Корунканий, а от юг от войски на другия консул Валерий Левин, Пир преценява, че е по-разумно от стратегическа гледна точка да отстъпи на юг³⁸. Той се оттегля за зимния период в Тарент.

В хода на военните действия през 280 г. пр. Хр. римляните въпреки претърпените загуби фактически запазват стратегическата инициатива и най-важното – верността на повечето съюзници в Централна Италия и Кампания, което показва, че римската система от фюедуси е достатъчно стабилна пред външния натиск³⁹. Отчитайки позитивите, сенаторите си дават ясна сметка, че противникът е достатъчно силен и във всеки момент може да поднови настъпателните операции срещу Рим. Тази опасност се засилва от факта, че около Пир се коалира почти цяла Южна Италия без отделни елински апойкии, контролирани от римски гарнизони, и някои римски колонии. Правилно преценявайки, Сенатът решава да изпрати делегация от трима бивши консули при Пир. Официалната цел е да преговарят за откупуване на римските пленници, а неофициалната – преговори за сключване на мир и изтегляне на молосеца и неговите войски от Апенините⁴⁰. Римската историография категорично отрича съществуването на тази неофициална цел пред римските легати, но реакцията е напълно разбираема⁴¹. Античните римски автори се стремят да представят своята история във възможно най-благоприятна и героична светлина, а всички факти, които не подкрепят тази визия, се премълчават, категорично се отричат или умело се завоалират⁴².

Римските легати Гай Фабриций Лусцин, Квинт Емилий Пап и Публий Корнелий Долабела пристигат в Тарент и започват преговори с Пир⁴³, който също е склонен да търси компромис и мирно разрешаване на конфликта, разбира се при изгодни за него условия. Той изпълнява официалните искания на римските легати и пуска всички римски пленници без откуп⁴⁴. Изпраща към Рим заедно с легатите своя най-доверен съветник и изтъкнат дипломат тесалиеца Киней⁴⁵,

който следва да представи мирните условия на Пир пред Сената и да постигне мир⁴⁶. Той е допуснат в Сената и представя условията на своя покровител – Рим да се изтегли от всички елински апойкии в Южна Италия и да гарантира тяхната свобода и независимост⁴⁷; римляните да върнат всички територии, отнети на самнитите и луканите и да ликвидират своите колонии, разположени на тяхна територия. Последното условие предвижда римляните да сключат съюз с молосеца. Античните автори не съобщават точните рамки на предлаганите съюзни отношения⁴⁸.

Според античната наративна традиция сенаторите са готови да приемат условията на молосеца, но става един от най-старите и авторитетни сенатори – Апий Клавдий Цек, който произнася пламенна реч срещу сключването на мира. Сенаторите, въодушевени от неговата реч, решават да отхвърлят направените предложения и да продължат военните действия⁴⁹. Тази патетична картина, разбира се, едва ли отразява точно събитията и мотивацията на част от сенаторите за сключване на мир. Във връзка с преговорите между епиреца и римляните в античната наративна традиция постоянно се появява мотивът за подкупите предлагани от Пир, които римските сенатори гордо отхвърлили⁵⁰. Целта, разбира се е да се представят римляните в благоприятна светлина⁵¹. Те са честни и неподкупни, но предвид факти, известни от други римски епохи пак от периода на Републиката е логично да се появи известно съмнение относно достоверността на това твърдение.

Резонно е да си зададем въпроса, ако римляните са толкова честни, то защо Пир, който има съветници от средите на тарентските аристократи, самнитите и луканите, не е разбрал от тях за тази римска честност и неподкупност и защо си е губил времето и е рискувал да се покаже в неблагоприятна светлина при преговорите, предлагайки подкупи, които няма кой да вземе? Логичният отговор е, че не всички римляни са толкова честни и може би някои сенатори все пак са взели подкупи, което обяснява тяхната склонност да приемат предложените от противника тежки мирни условия. Тези сенатори няма как да са без влияние, защото Пир естествено не може да подкупи целия Сенат, защото подобна акция несъмнено ще се разчуе. Логично е да се предположи, че подкупи са предложени на едни от най-влиятелните сенатори, които биха могли да убедят своите колеги да гласуват „за мира“. В качеството на работна хипотеза може да се предположи, че голяма част от сенаторите, които, разбира се, не са взели подкупи, се колебае предвид позицията, заета от част от лидерите на Сената. В тази сложна ситуация речта на Апий Клавдий Цек, известен със своята безкомпромисност и склонност към крайни решения, би могла да уплаши взелите подкуп. В една политическа реч винаги могат да се съдържат определени намеци, разбираеми само за съвременниците, които те лесно биха разчели. Уплашени от неговата агресивност, сенаторите решават да отхвърлят направените предложения и да гласуват за продължаване на военните действия.

Разбира се, отхвърлянето на мирните предложения се основава не само на емоции, а и на трезва политическа и военна оценка на стратегическата ситуация. Да, противникът побеждава в първата битка, но не успява да превърне своя тактически успех в стратегически. Пир намира съюзници сред племената в Южна Италия, но римляните познават тези племена много по-добре от него и сами достатъчно точно могат да преценят техния военен потенциал. Предвид добрата осведоменост на римляните относно случващото се в елинските апойкии в Южна Италия те не могат да не знаят, че със своите действия епирецът е предизвикал сериозно недоволство срещу себе си, което във всеки момент може да прерасне в измяна. Освен това римляните успяват да задържат под свой контрол Централна Италия, което им дава увереност, че разполагат с достатъчно военни сили, за продължаване на военните действия⁵². Те запазват, разбира се, и контрола върху ключови укрепени пунктове в Южна Италия, което значително улеснява техните военни операции в региона.

След провала на преговорите Пир взема мерки за усилване на своите военни контингенти. Събира огромни суми от елинските апойкии по южноиталийското крайбрежие, с които вербува много нови наемници. Призовава под знамената и всички свои съюзници. През пролетта на 279 г.пр.Хр. той потегля от Апулия на север. Римляните вземат адекватни контрамерки. Двете консулски армии се насочват към Луцерия и Венузий, два от най-силно укрепените римски пункта в региона. Контролът върху тях позволява на римляните да блокират опитите на самнитите да се съединят с епирците. Двете войски се срещат край Аускул в Апулия⁵³. Римляните командвани от консулите Публий Деций Мус и Публий Сулпиций Саверион атакуват противника, за да не му позволят да пререже комуникациите между Луцерия и Венузий и да навлезе в Самниум⁵⁴. В противен случай от Самниум епирецът може да настъпи директно към Рим, а паралелно с това ще може да свика под своите знамена всички боеспособни самнитски младежи, което вече би поставило римляните пред сериозно изпитание.

В сражението край Аускул (279 г.пр.Хр.) Пир успява да разбие римляните, но не и да ги унищожи⁵⁵. В пълен боен ред те се оттеглят към наблизко разположените височини, откъдето блокират навлизането на епирците в Самниум⁵⁶. Пир не иска да атакува противника, заел добре укрепена позиция⁵⁷, а предпочита да се оттегли, без да рискува нова битка, изходът на която не може да бъде предвиден. Заповядва отстъпление на своите войски обратно на юг, към Тарент⁵⁸. Така Пир не успява да развие и втория си голям тактически успех, а го превръща в поредната спечелена битка, без от нея да извлече стратегическо превъзходство. Римляните правилно преценяват своите сили. Те влизат в решителна битка, но когато виждат, че не могат да победят, предпочитат да отстъпят и да изчакат действията на противника.

Оттеглилият се в Тарент молоски базилевс разбира, че при наличните ресурси и стратегическа ситуация трудно ще успее, бързо и без големи усилия,

да победи римляните. Постигането на тази цел изисква продължителен военен конфликт, който може да продължи няколко десетилетия. Пир не е готов за подобна тежка, изтощителна война. Докато се колебае дали да продължи войната с римляните, или да се завърне в Епир, за да го защити от евентуално нашествие на келтите, той получава предложение от сицилийските полиси, водени от Сиракуза, да ги подкрепи във войната им с картагенците. Вместо да се върне и да защити родината си, молосецът избира поредната авантюра. Той приема предложението на сицилийците и се прехвърля на острова⁵⁹.

Картагенците и римляните, изправени пред една и съща заплаха, реагират адекватно и сключват съюзен договор, насочен срещу Пир⁶⁰. В договора двете страни се задължават да не сключват сепаративен мир с епиреца⁶¹, да се подпомагат взаимно с войски и флот при необходимост. Този военен съюз дава възможност на Рим да получи известна сигурност по море. Паралелно Сенатът да получава възможност да концентрира своето внимание върху стабилизиране и възстановяване на римската доминация над Южна Италия докато противникът е ангажиран да воюва с римските съюзници – картагенците⁶².

Римляните успешно се възползват от променената стратегическа ситуация. Изтеглянето на главните противникови сили от Южна Италия им дава възможност да възстановят позициите си в региона. През 278 г.пр.Хр. една от консулските армии настъпва срещу италиейските племена в тези области и удържат редица победи над тях, като завладява няколко града и укрепени пунктове в региона⁶³. Другата консулска армия настъпва срещу етруските и след успешни действия укрепва римските позиции в Етрурия. Конкретните измерения на двете военни кампании остават невъзможни за уточняване, защото липсват данни в античните извори. В Периохите на Тит Ливий е запазено сведението, че консулите за 278 г.пр.Хр. – Гай Фабриций Лусцин и Квинт Емилий Пап – празнуват триумф над лукани, самнити, брути и етруски⁶⁴. През следващите две години – 277 и 276 г.пр.Хр. – римляните продължават да засилват натиска над своите противници в опит да ги подчинят окончателно преди евентуалното завръщане на Пир в Италия. През 276 г.пр.Хр. Рим е покосен от чумна епидемия, което значително отслабва неговите човешки ресурси.

В края на лятото на 276 г.пр.Хр., след като губи подкрепата на сицилийските елини, Пир напуска Сиракуза и отплава за Тарент. По време на плаването флотът му е пресрещнат и разбит от картагенците, но той успява да запази основните си сили. Събрал отново войските и флота си, епирецът в движение се опитва да превземе Регий, но е отблъснат от разположения там гарнизон. Накрая след редица премеждия, включително засада, устроена му от мамертинците, успява да стигне до Тарент. Започва подготовка за нова голяма кампания срещу Рим. Римляните също се готвят за предстоящата тежка война. За консул през 275 г.пр.Хр. е избран опитният военен командир, плебейт Маний Курий Дентат, който следва да изнесе тежестта на новата военна кампания срещу епи-

реца. Ситуацията с военния набор в Рим е много тежка. Някои от призованите на военна служба търсят средства да се откажат от нея. Консултът е принуден да прибегне към решителни мерки. Той конфискува и разпродава имуществото на всеки квирит, който не се яви на служба, а е призован. Мярквата има необходимия ефект и легионите бързо са попълнени. Подобна жестокост за първи път е приложена спрямо римски граждани според Ливий⁶⁵. Този факт показва колко тежки са човешките загуби от епидемията, покосила част от населението предходната година, но вероятно е и индикатор за умората в римското общество от тежките военни кампании, продължаващи година след година, без надежда да приключат. Вероятно изборът на авторитетния плебеи Маний Курий Дентат цели да тушира недоволството на плебеите и да ги убеди в необходимостта от продължаване на войната⁶⁶. Сенатът заповядва на двамата консули да се насочат с войските си срещу епиреца. Консултът Луций Корнелий Лентул Кавдин тръгва със своята армия към Лекания. Оперирайки в този регион, той следва да пречи на противника да навлезе в Кампания от юг. В същото време неговият колега – Маний Курий Дентат – се насочва към самнитския град Малевентум. Разполагайки се на позиции в региона, той затваря пътя на Пир за настъпление към Рим от страна на Самниум⁶⁷.

Пир се насочва през Самниум срещу войските на Дентат с надежда да събере по пътя си всички възможни самнитски военни ефективи. В същото време изпраща част от армиите в Лукания със задача да съдържат другия консул – Лентул, и да не му позволят да се притече на помощ на колегата си. Пир се придвижва бързо, но не успява да набере достатъчно на брой войни от самнитите, защото те са изтощени от продължителните войни с римляните и са по-скоро склонни да търсят мирно решаване на конфликта. В сражението край Малевентум (275 г.пр.Хр.) римляните, командвани от консула Маний Курий Дентат, разгромяват войските на Пир II Молоски⁶⁸. Епирецът започва бързо отстъпление в посока Тарент⁶⁹. Римският консул превзема лагера на епирците, но не организира преследване на голяма дистанция, защото трябва да навлезе навътре в Самниум без предварително подготвена логистика, а подобна авантюра може да завърши трагично за него и войските му. През есента на 275 г.пр.Хр. Пир отплува за Епир, оставяйки гарнизон в Тарент под командването на сина си Хелен и стратега Милон. През 272 г.пр.Хр. Пир II Молоски е убит в Аргос, след което неговият гарнизон в Тарент капитулира и предава града на римляните.

Анализът на причините и факторите, довели до победата на римляните във военния конфликт с базилевсът на молосите, показва, че успехът е постигнат благодарение главно на вътрешната стабилност и устойчивост на Римската република през този период. Римляните удържат основната част от своите съюзници, което им позволява във всеки момент да разполагат с превъзхождащи военни ресурси. В същото време Пир също има не малка заслуга за собственото си поражение. Той допуска множество тактически, но най-вече стратегически

грешки. Не успява да привлече за постоянно на своя страна италиейските племена, инициатори за неговото идване в Италия, най-вече защото не успява да ги убеди, че решен до край да се сражава с Рим и дори ако е необходимо, да го унищожи. Неговата колеблива политика и насилията, които извършват войниците му над някои негови италиейските съюзници постепенно отблъскват последните от съюза с него и те се преориентират отново към Рим.

Войната с Пир остава незабравим спомен на римляните. Те я възприемат като първата голяма победа, удържана над могъщ елинистически владетел, поради което Пир е идеализиран в римската наративна традиция. Той е обявяван за най-великия стратег на своето време, по-велик дори от Александър Македонски⁷⁰. Неговата преднамерена героизация от римляните вероятно се дължи, от една страна, на страха, който те изпитват от него след първите му победи⁷¹, а от друга – на факта, че окончателната победа над базилевса на молосите осигурява възможност на римляните да завладеят окончателно Южна Италия, което, от своя страна, им отваря пътя към завладяването на Сицилия. Съществува и страхът от повторение на похода на Пир, който римляните сравняват с похода на Анибал⁷².

БЕЛЕЖКИ/NOTES

¹ **Suerbaum, W.** Rhetorik gegen Pyrrhos. Zum Widerstand gegen den Feind aus dem Osten in der Rede des Appius Claudius Caecus 280/279 v.Chr. nach Ennius, *Oratorum Romanorum Fragmenta* und B. G. Niebuhr. – In: *Rom und der Griechische Osten Festschrift für H. II. Schmitt zum 65. Geburtstag.* Hrsg. Ch. Schubert, K. Brodersen. Stuttgart, 1995, S. 253.

² **Schubert, R.** Geschichte des Pyrrhus: neu untersucht und nach den Quellen dargestellt. Königsberg, 1894.

³ **Vattuone, R.** In margine ad un problema di storiographia ellenistica: Timeo e Primo. – *Historia*, 31, (1982), 245–248.

⁴ **Suerbaum, W.** Der Pyrrhos-Krieg in Ennius' *Annales VI* im Lichte der ersten Ennius-Papyri aus Herculaneum. – *ZPE*, 106, (1995), 31–52.

⁵ **Baron, Ch.** *Timaeus of Tauromenium and Hellenistic Historiography.* New York: Cambridge University Press, 2013, p. 38–39.

⁶ **Schepens, G.** Rhetoric in Plutarch's *Life of Pyrrhus*. – In: *Rhetorical Theory and Praxis in Plutarch.* Ed. L. Van der Stockt. Leuven, 2000, 413–442.

⁷ **Rosenstein, N.** *Rome and the Mediterranean 290 to 146 BC. The Imperial Republic.* Edinburgh: University Press, 2012, p. 41–42.

⁸ **Berrendonner, C.** Les raisons du plus fort: La reconstruction par l'historiographie antique des liens entre la guerre de Pyrrhus et la première guerre punique. – *Pallas*, 79, (2009), p. 250–259.

⁹ **Lévêque, P.** *Pyrrhos.* Paris: De Boccard, 1957, p. 15–77. Авторът разглежда изключително подробно всички наративни, археологически, нумизматични, епиграфски и други извори относно личността на Пир и в частност на неговите войни с римляните.

¹⁰ *Oros.*, IV, 1, 1; *Flor.*, I, 13, 4.

- ¹¹ App., Bell. Samn., VII, 1; Dio Cass., IX, fr. 39, 5; Zon., VIII, 2.
- ¹² App., Bell. Samn., VII, 2; Oros., IV, 1, 2; Flor., I, 13, 5.
- ¹³ Oros., IV, 1, 4.
- ¹⁴ В периода 334–331/0 г.пр.Хр. за тарентците се сражава друг представител на тази династия – Александър Епирски, брат на Олимпиада, майката на Александър Македонски. **Werner, R.** Alexander der Molosser in Italien. – In: Zu Alexander der Grosse. Festschrift G. Wirth zum 60. Geburtstag am 9.12.86. Hrsg. Von W. Will, J. Heinrichs. Amsterdam, 1987, 335–390.
- ¹⁵ Малко по-рано тарентците предоставят няколко бойни кораба на този епирски владетел за неговата военна кампания срещу остров Керкира.
- ¹⁶ App., Bell. Samn., VII, 3; Oros., IV, 1, 5.
- ¹⁷ **Cornell, T. J.** The Beginnings of Rome: Italy and Rome from the Bronze Age to the Punic Wars (c. 1000–264 B.C.). London–New York: Routledge, 1995, p. 362–363.
- ¹⁸ **Torelli, M. R.** Rerum Romanarum Fontes ab anno CCXCII ad annum CCLXV a.Ch.n. Pisa, 1978, p. 80–84.
- ¹⁹ **Forsythe, G.** A Critical History of Early Rome. From Prehistory to the First Punic War. Berkeley: University of California Press, 2005, p. 349–350.
- ²⁰ Flor., I, 13, 6.
- ²¹ **Garoufalias, P.** Pyrrhos, King of Epirus. London, 1979, p. 65.
- ²² **Lévêque, P.** Pyrrhos, p. 295–310.
- ²³ Plut., Pyr., XIII, 12.
- ²⁴ App., Bell. Sam., VIII.
- ²⁵ Plut., Pyr., XVI, 16, 2–3.
- ²⁶ **Lefkowitz, M. R.** Pyrrhus' Negotiations with the Romans 280–278 B.C. – HSCPh, 64, (1959), p. 149–151.
- ²⁷ **Lomas, K.** Rome and the Western Greeks 350 BC–200 AD. Conquest and Acculturation in Southern Italy. London, 1993, p. 54.
- ²⁸ **Lévêque, P.** Pyrrhos, p. 335–340.
- ²⁹ Plut., Pyr., XVII, 7–8.
- ³⁰ Plut., Pyr., XVI, 12–16; Flor., I, 13, 7.
- ³¹ Flor., I, 13, 8; **Caire, E.** D'Héraclée à Ausculum: les traditions historiographiques. – Pallas, 79, (2009), p. 234–239.
- ³² Plut., Pyr., XVII, 1–6.
- ³³ Plut., Pyr., XVII, 9.
- ³⁴ **Rosenstein, N.** Rome and the Mediterranean..., p. 45.
- ³⁵ Eutrop., II, 12, 1.
- ³⁶ **Rosenstein, N.** Rome and the Mediterranean..., p. 46.
- ³⁷ Flor., I, 13, 24.
- ³⁸ Eutrop., II, 12, 2.
- ³⁹ **Scullard, H.** A History of the Roman World from 753 to 146 BC. London, 1951, p. 119–121.
- ⁴⁰ **Judeich, W.** König Pyrrhos' römische Politik. – Klio, 20, (1926), s. 11–12.
- ⁴¹ Eutrop., II, 12, 3.
- ⁴² **Green, P.** Alexander to Actium. The Historical Evolution of the Hellenistic Age. Berkley–Los Angeles, 1990, p. 230.

⁴³ Самият факт, че римляните изпращат за преговори трима бивши консули (*viri consulares*), демонстрира важноста на мисията за сената, което подсказва, че едва ли нейните правомощия се изчерпват само с преговори за откупуване на римските пленници.

⁴⁴ **Lefkowitz, M. R.** *Pyrrhus' Negotiations...*, p. 155.

⁴⁵ **Hamburger, O.** *Untersuchungen über den Pyrrhischen Krieg.* Würzburg, 1927, S. 44–46.

⁴⁶ *Eutrop.*, II, 12, 4.

⁴⁷ **Rosenstein, N.** *Rome and the Mediterranean...*, p. 46–47.

⁴⁸ *Plut., Pyr.*, XVIII, 6–7.

⁴⁹ *Plut., Pyr.*, XVIII, 8–XIX, 5; *Flor.*, I, 13, 20.

⁵⁰ *Plut., Pyr.*, XVIII, 4–5.

⁵¹ *Eutrop.*, II, 13, 1–3.

⁵² **Humm, M.** *Rome et l'Italie dans le discours d'Appius Claudius Caecus contre Pyrrhus.* – *Pallas*, 79, (2009), 203–220.

⁵³ **Rosenstein, N.** *Rome and the Mediterranean...*, p. 48–49.

⁵⁴ *Eutrop.*, II, 13, 4.

⁵⁵ *Dion. Hal., Ant. Rom.*, XX, 1–3; *Plut., Pyr.*, XXI, 7–11; *Front., Strat.*, II, 3, 21; *Eutrop.*, II, 13, 4; *Flor.*, I, 13, 9–10.

⁵⁶ **Forsythe, G.** *A Critical History of Early Rome*, p. 354–357.

⁵⁷ *Plut., Pyr.*, XXI, 14–15.

⁵⁸ **Lefkowitz, M. R.** *Pyrrhus' Negotiations...*, p. 163–164.

⁵⁹ *Plut., Pyr.*, XXII, 1–5.

⁶⁰ *Liv., Epit.*, XIII; *Polyb.*, III, 25, 1–5.

⁶¹ **Mitchell, R.** *Roman-Carthaginian Treaties: 306 and 279/8 B.C.* – *Historia*, 20, (1971), 633–655.

⁶² **Rosenstein, N.** *Rome and the Mediterranean...*, p. 49–51.

⁶³ *Eutrop.*, II, 14, 2.

⁶⁴ *Liv., Epit.*, XIII.

⁶⁵ *Liv., Epit.*, XIV; *Val. Max.*, VI, 3, 4.

⁶⁶ **Forsythe, G.** *A Critical History of Early Rome*, p. 358.

⁶⁷ **Cornell, T. J.** *The Beginnings of Rome*, p. 364.

⁶⁸ *Flor.*, I, 13, 11–13;

⁶⁹ **Rosenstein, N.** *Rome and the Mediterranean...*, p. 52.

⁷⁰ **Schettino, M. T.** *Pyrrhos en Italie: la construction de l'image du premier ennemi venu de l'Orient grec.* – *Pallas*, 79, 2009, 173–184.

⁷¹ **Adams, G. W.** *The Representation of Heroic Episodes in Plutarch's Life of Pyrrhus.* – *Anistoriton*, 12, (2010–2011), p. 2.

⁷² *Liv.*, XXXI, 7, 8–11.

ИЗБОПИ / SOURCE

Appiani Alexandrini *Historia Romana*. Vol. I. Rec. I. Bekkeri. Lipsiae: Teubneri, 1852.
Dionysii Halicarnasei quae extant opusculorum. Rec. H. Usener, L. Radermacher.
Stuttgartiae: Teubneri, 1965.

Dionis Cassii Cocceiani *Historia Romana*. Vol. I. Rec. L. Dindorf. Lipsiae: Teubneri, 1864.

- Eutropii Breviarium ab urbe condita. Rec. Fr. Ruehl. Lipsiae: Teubneri, 1901.
 L. Annaei Flori Epitomae libri II. Ed. O. Rossbach. Lipsiae: Teubneri, 1896.
 Iuli Frontini Strategematon libri quattuor. Ed. G. Gundermann. Lipsiae: Teubneri, 1888.
 Pauli Orosii Adversus paganos historiarum libri septem. Rec. K. Zangemeister. Lipsiae: Teubneri, 1889.
 T. Livi Ab urbe condita libri. Bd. 10 Heft. 2. Rec. W. Weissenborn, H. J. Müller. Lipsiae: Teubneri, 1881.
 T. Livi Ab urbe condita libri. Bd. 7 Heft. 1. Rec. W. Weissenborn, H. J. Müller. Berlin, 1883.
 Plutarchi Vitae parallelae. Vol. II. Rec. C. Sintenis. Lipsiae: Teubneri, 1879.
 Polybius. Historiae. Hrsg. L. Dindorf, T. Büttner-Wobst. Lipsiae: Teubneri, 1889–1905.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

- Adams, G. W.** The Representation of Heroic Episodes in Plutarch's Life of Pyrrhus. – *Anistoriton*, 12, (1210–1211), 1–14.
Baron, Ch. *Timaeus of Tauromenium and Hellenistic Historiography*. New York: Cambridge University Press, 2013.
Berrendonner, C. Les raisons du plus fort: La reconstruction par l'historiographie antique des liens entre la guerre de Pyrrhus et la première guerre punique. – *Pallas*, 79, (2009), 249–268.
Caire, E. D'Héraclée à Ausculum: les traditions historiographiques. – *Pallas*, 79, (2009), 233–248.
Champion, J. *Pyrrhus of Epirus*. Barnsley: Pen and Sword Military, 2009.
Cornell, T. J. *The Beginnings of Rome: Italy and Rome from the Bronze Age to the Punic Wars (c. 1000 – 264 B.C.)*. London–New York: Routledge, 1995.
Forsythe, G. *A Critical History of Early Rome. From Prehistory to the First Punic War*. Berkeley: University of California Press, 2005.
Garoufalias, P. *Pyrrhos, King of Epirus*. London, 1979.
Green, P. *Alexander to Actium. The Historical Evolution of the Hellenistic Age*. Berkeley–Los Angeles, 1990.
Hamburger, O. *Untersuchungen über den Pyrrhischen Krieg*. Würzburg, 1927.
Humm, M. Rome et l'Italie dans le discours d'Appius Claudius Caecus contre Pyrrhus. – *Pallas*, 79, (2009), 203–220.
Lefkowitz, M. R. Pyrrhus' Negotiations with the Romans 280–278 B.C. – *HSCPh*, 64, (1959), 147–177.
Lévêque, P. *Pyrrhos*. Paris, 1957.
Lomas, K. *Rome and the Western Greeks 350 BC – 200 AD. Conquest and Acculturation in Southern Italy*. London, 1993.
Mitchell, R. Roman-Carthaginian Treaties: 306 and 279/8 B.C. – *Historia*, 20, (1971), 633–655.
Judeich, W. König Pyrrhos' römische Politik. – *Klio*, 20, (1926), 1–18.
Rosenstein, N. *Rome and the Mediterranean 290 to 146 BC. The Imperial Republic*. Edinburgh: University Press, 2012.

Schepens, G. Rhetoric in Plutarch's Life of Pyrrhus. – In: Rhetorical Theory and Praxis in Plutarch. Ed. L. Van der Stockt. Leuven, 2000, 413–442.

Schettino, M. T. Pyrrhos en Italie: la construction de l'image du premier ennemi venu de l'Orient grec. – Pallas, 79, (2009), 173–184.

Schubert, R. Geschichte des Pyrrhus: neu untersucht und nach den Quellen dargestellt. Königsberg, 1894.

Scullard, H. A History of the Roman World from 753 to 146 BC. London, 1951.

Suerbaum, W. Der Pyrrhos-Krieg in Ennius' Annales VI im Lichte der ersten Ennius-Papyri aus Herculaneum. – ZPE, 106, (1995), 31–52.

Suerbaum, W. Rhetorik gegen Pyrrhos. Zum Widerstand gegen dem Feind aus dem Osten in der Rede des Appius Claudius Caecus 280/279 v.Chr. nach Ennius, Oratorum Romanorum fragmenta und B. G. Niebuhr. – In: Rom und der Griechische Osten Festschrift für H. H. Schmitt zum 65. Geburtstag. Hrsg. Ch. Schubert, K. Brodersen. Stuttgart, 1995, 251–266.

Torelli, M. R. Rerum Romanarum Fontes ab anno CCXCII ad annum CCLXV a.Ch.n. Pisa, 1978.

Vattuone, R. In margine ad un problema di storiographia ellenistica: Timeo e Primo. – Historia, 31, (1982), 245–248.

Werner, R. Alexander der Molosser in Italien. – In: Zu Alexander der Grosse. Festschrift G. Wirth zum 60. Geburtstag am 9.12.86. Hrsg. Von W. Will, J. Heinrichs. Amsterdam, 1987, 335–390.

СЪКРАЩЕНИЯ

App., Bell. Samn. – Appianus. Bellum Samnitum.

Dio Cass. – Dionis Cassii Cocceiani.

Dion. Hal., Ant. Rom. – Dionysii Halicarnassensis Antiquarum Romanum.

Eutrop. – Eutropius.

Flor. – Florus.

Front., Strat. – Frontinus, Strategem.

Liv., Epit. – T. Livius, Epitome.

Oros. – Orosius.

Plut., Pyr. – Plutarch, Pyrrhus.

Polyb. – Polybius.

HSCPh. – Harvard Studies in Classical Philology. Harvard.

ZPE – Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik. Bonn.